

ROMÂNIA
JUDEȚUL MUREȘ
CONSILIUL LOCAL AL COMUNEI BATOȘ
Web: www.primariabatos.ro, E-mail: batos@cjmures.ro
Cod Fiscal 5181030, Batoș 547085, nr. 302, Telefon / Fax 0265 544212

HOTĂRÂREA Nr. 5
din 31.01.2024

privind aprobarea documentației tehnico-economice și a indicatorilor tehnico-economici pentru proiectul „Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș”

Consiliul Local al Comunei Batoș, întrunit în ședință ordinară;

Având în vedere Referatul de aprobare nr. 505/29.01.2024 întocmit de domnul primar Cotoi Dumitru, Raportul de specialitate nr. 506/29.01.2024 și avizele comisiilor de specialitate ale Consiliului Local.

Văzând Documentația de tehnico -economică pentru proiectul „Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș” întocmită de ARHIPEISAJ STUDIO s.r.l. și sfera arhitectura s.r.l., proiect nr. 1/2023, Prioritatea 7 -O REGIUNE CU TURISM SUSTENABIL , Acțiunea 7.1. Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin punerea în valoare a potențialului lor turistic natural și cultural, Intervenția 7.1.1 Conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A, Obiectiv specific (OS) 4.6 - Creșterea rolului culturii și al turismului sustenabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială.

În conformitate cu prevederile art. 129, alin. 1, alin. 2, lit. (b) și (c), alin. 4 lit. (d), din O.U.G nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare, art. 41, art. 42, art. 44, alin. 1, art. 45 alin. 1 din Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, H.G. nr. 907/2016 privind etapele de elaborare și conținutul-cadru al documentațiilor tehnico-economice aferente obiectivelor/proiectelor de investiții finanțate din fonduri publice, prevederile art.7 alin. 13 din Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, republicată și ale Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă, cu modificările și completările ulterioare.

În temeiul prevederilor art. 139 alin. (1), alin. (3) coroborat cu art. 196 alin. (1) din O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare,

HOTĂRĂȘTE

Art. 1. Se aprobă **documentația tehnico-economică** pentru proiectul **“Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș”**, cod SMIS 308453, în vederea finanțării acestuia în cadrul Programului “Regiunea Centru”, Prioritatea 7 O REGIUNE CU TURISM SUSTENABIL , Acțiunea 7.1. Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin punerea în valoare a potențialului lor turistic natural și cultural, Intervenția 7.1.1 Conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A, Obiectiv specific (OS) 4.6 - Creșterea rolului culturii și al turismului sustenabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială, conform Anexei nr. 1 la prezenta hotărâre.

Art. 2. Se aprobă valoarea totală a proiectului „**Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș**”, conform Devizului general al proiectului, ce cuprinde cheltuielile eligibile și neeligibile ale proiectului în cuantum de **23.704.953,74 lei (inclusiv TVA)**, Anexa nr. 2 la prezenta hotărâre.

Art. 3. Se aproba indicatorii tehnico – economici ai proiectului „**Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș**”, conform Anexei nr. 3 la prezenta hotărâre.

Art. 4. Se aprobă descrierea sumară a investiției propuse a fi realizată prin proiect, conform Anexei nr. 4 la prezenta hotărâre.

Art. 5. Cu ducerea la îndeplinire a prezentei hotărâri se împuternicește primarul comunei Batoș, domnul Cotoi Dumitru.

Art. 6. Prezenta hotărâre se comunică la: Instituția Prefectului – Județul Mureș, Primarul Comunei Batoș, Parohia Evanghelică C.A. Batoș, Compartimentul financiar-contabil din cadrul primăriei comunei Batoș și se aduce la cunoștință publică prin afișare și publicare pe pagina de internet www.primariabatos.ro.

Prezenta hotărâre a fost adoptată de Consiliul local al comunei Batoș în ședința ordinară, cu respectarea prevederilor 139 alin.(1) din O.U.G. nr.57/2019 Codul administrativ, respectiv cu un număr de 13 voturi ”pentru” din numărul de 13 consilieri în funcție.

PREȘEDINTE DE ȘEDINȚĂ
Consilier local
GLIGA IOAN

Contrasemnează pentru legalitate
Secretar general al comunei Batoș
Macarie Marcela

ROMÂNIA
JUDEȚUL MUREȘ
CONSILIUL LOCAL AL COMUNEI BATOȘ
Web: www.primariabatos.ro, E-mail: batos@cjmures.ro
Cod Fiscal 5181030, Batoș 547085, nr. 302, Telefon / Fax 0265 544212

Anexa nr. 3 la HCL nr. 5 din 31.01.2024

Indicatorii tehnico economici aferenti obiectivului de investitii

„Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, construire anexă grupuri sanitare și amenajarea terenului aferent din loc. Batoș, jud. Mureș”

Amplasament : Comuna Batos, nr. 386 – 387, jud. Mures

Valoarea totala a proiectului (TVA inclus) : 23.704.953,74 lei

Valoarea totala a proiectului (fara TVA) : 19.945.642,86 lei

Din care,

C + M (TVA inclus) : 17.830.547,24 lei

C + M (fara TVA) : 14.983.653,14 lei

Durata de realizare : 48 luni

Alti indicatori specifici ai investitiei :

Suprafață parcelă nr. cad. 56166 = 8840 mp

Suprafață construită C1 Biserica evanghelică = 554 mp

Suprafață construită desfășurată C1 Biserica Evanghelică = 554 mp

Suprafață construită zid incintă = 177 mp

Suprafață construită C4 - casa parohială = 332 mp

Suprafață construită desfășurată C4 - casa parohială = 664 mp

Suprafață construită C5 - turnul clopotniță = 55 mp

Suprafață construită desfășurată C5 - turnul clopotniță = 234,37 mp

Suprafață construită corp anexă grup sanitar propus = 84,78mp

Suprafață construită desfășurată corp anexă grup sanitar propus = 84,78

P.O.T. propus= 13,61 %

C.U.T propus= 0,19

H coamă propusă biserică = +16,64 m (cota coamei navei)

H cornișă propusă biserică = +9,95 m (cota cornișei navei)

H existentă propusă clopotniță= +42,11 m (cota superioară a globului)

H cornișă propusă clopotniță = +24,78 m

H coamă propusă grup sanitar = 6m

H cornișă propusă grup sanitar= 2,6m

Volumul bisericii = 6830 m³

Volumul clopotniței = 1325 m³

Volumul grupului sanitar = 342,26 m³

Investiția vizează restaurarea și Ansamblului Bisericii Evanghelice din Batoș dar și construirea unui corp de clădire anexă. Sunt vizate: biserica, turnul, zidul de incintă și terenul aferent, cu scopul revitalizării și resuscitării întregului ansamblu.

ROMÂNIA
JUDEȚUL MUREȘ
CONSILIUL LOCAL AL COMUNEI BATOȘ

Web: www.primariabatos.ro, E-mail: batos@cjmures.ro
Cod Fiscal 5181030, Batoș 547085, nr. 302, Telefon / Fax 0265 544212

Anexa 4 la HCL nr. 5 din 31.01.2024

1. INFORMAȚII GENERALE PRIVIND OBIECTIVUL DE INVESTIȚIE

1.1. Denumirea obiectivului de investiții

Reabilitarea și restaurarea ansamblului bisericii evanghelice din loc. Batoș, jud. Mureș – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă și amenajarea terenului aferent

1.2. Ordonator principal de credite/investitor

Parohia Evanghelică Batoș, jud. Mureș, CIF 9125784, reprezentată prin preot Johann Zey.

1.3. Ordonator de credite (secundar/terțiar)

Comuna Batoș, județ Mureș, CIF 5181030, reprezentată prin primar Dinu Dumitru Cotoi

1.4. Beneficiarul investiției

Parohia Evanghelică Batoș, jud. Mureș, CIF 9125784, reprezentată prin preot Johann Zey.

1.5. Elaboratorul documentației de avizare a lucrărilor de intervenție

ARHIPEISAJ STUDIO S.R.L., CUI RO450882213, SFERA ARHITECTURA S.R.L., CUI 38811220.

2. SITUAȚIA EXISTENTĂ ȘI NECESITATEA REALIZĂRII LUCRĂRILOR DE INTERVENȚII

2.1. Prezentarea contextului: politici, strategii, legislație, acorduri relevante, structuri instituționale și financiare

În contextul nevoii de prezervare și menținere a identității istorice și culturale a monumentului de importanță națională Ansamblul Bisericii Evanghelice din Batoș MS-II-A-15600 și pentru a spori accesibilitatea, utilizarea, potențialul turistic, dezvoltarea economică și a comunității, parohia Bisericii Evanghelice C.A. Batoș găsește necesară dar și oportună punerea în valoare prin restaurare a acestui monument istoric.

Strategia la care activitățile de punere în valoare a Ansamblului se aliniază este Strategia de Dezvoltare Locală a Comunei Batoș, Județul Mureș, pentru perioada 2021-2027, aprobată prin Hotărârea Consiliului Local al Comunei Batoș numărul 58 din 29.10.2021 și care la rândul ei urmărește strategiile regionale ale regiunii centru și cele naționale. În mod special este vizat domeniul strategic privind turismul și patrimoniul cultural, crearea oportunității turismului durabil și a dezvoltării regionale – Ansamblul fiind menționat în strategia locală ca obiectiv turistic principal, prin această intervenție urmărindu-se realizarea unui turism competitiv pe termen lung la nivel local, regional și național, propulsarea economiei locale și regionale și încurajarea dezvoltării activităților conexe turismului, îmbunătățirea imaginii satului și a comunei Batoș dar și a imaginii în contextul geografic mai larg, devenind atractivă atât pentru locuitorii săi cât și pentru turiști.

2.2. Analiza situației existente și identificarea necesităților și a deficiențelor

Ansamblul bisericii evanghelice din Batoș cuprinde cinci corpuri de construcții: C1 – Biserica, C4 – Casa parohială, C5 – Clopotnița, înglobate de zidul fortificat C2 și C3, toate amplasate pe terenul cu numărul cadastral 56166.

Dintre corpurile de clădire ale ansamblului, sunt clasate ca monumente istorice de categoria A C1 - Biserica (MS-II-a-A-15600.01) și C2, C3, C5 - incinta cu turn-clopotniță (MS-II-a-A-15600.02) – acestea făcând obiectul prezentei documentații, care nu are în vedere corpul C4 - Casa parohială.

Ansamblul, în starea actuală păstrează numeroase elemente originale, mărturii ale vremurilor în care a fost construit, modificat, utilizat, extins, renovat, reparat (compoziția construcțiilor pe teren, elemente constructive, mobilier, plăcuțe comemorative, inscripții, chiar și un document cu informații istorice în bulbul coifului turnului).

Prin cercetările efectuate s-au mai descoperit: picturi murale și componente artistice din piatră, ascunse sub zugrăveli/tencuieli, fundații vechi care trimit la intuirea unor construcții anterioare, s-au datat componente structurale și artistice din lemn și mobilier.

Însumate, toate cele de mai sus întăresc valoarea de monument a ansamblului, relevanța sa în istorie și potențialul său pentru prezent și viitor: pentru comunitatea locală, pentru Ținutul Reghinului și chiar pentru regiune.

În cadrul întocmirii proiectului, datorită cercetărilor, s-au identificat o suită de degradări și deficiențe, care au ca și consecință utilizarea deficitară a edificiului și care împiedică dezvoltarea ansamblului ca obiectiv de reper în regiune, în ciuda importanței, vechimii, valorii și unicității sale. Mai mult, rămânând netratate, aceste deficiențe riscă să ducă la degradarea totală a ansamblului, unele părți ale corpurilor din ansamblu fiind conform expertizei în stare avansată de degradare, aproape de starea de precolaps.

Sintetizând, și urmând ca în capitolele următoare să detaliem, identificăm următoarele deficiențe ale ansamblului:

a. amenajarea terenului

- lipsa amenajării și sistematizării terenului, a colectării corespunzătoare a apelor pluviale, lipsa drenajului – acest punct rezumă cea mai importantă deficiență la acest capitol, cauzând deteriorări la nivelul corpurilor de construcție
- lipsa infrastructurii de acces și parcurgere a arealului (alei, indicatoare, informații in situ)
- vizibilitatea redusă datorată vegetației improprie dar și a împrejmuirii înspre drumul communal
- lipsa mobilierului pentru odihnă și contemplare
- lipsa iluminatului exterior
- lipsa unui grup sanitar

b. zidul de incintă

- degradări ale tencuielilor, a învelitorii zidăriei, a șarpantei
- degradări ale ușilor și porților de acces
- degradări ale inscripțiilor valoroase pe zidărie și poarta vestică
- lipsa dirijării corespunzătoare a apelor cauzând umiditatea ridicată din zidărie, prezența mușchilor și lichenilor

c. turnul-clopotniță:

- degradări la nivelul învelitorilor
- degradarea tencuielilor exterioare și interioare, inclusiv a inscripțiilor valoroase
- deficiențe la nivelul planșeului boltit de peste demisol
- dificultatea accesului la nivelul demisolului datorită lipsei înălțimii corespunzătoare
- acces impropriu la nivelurile superioare datorate dimensionării și degradării treptelor
- lipsa instalației electrice în interiorul turnului
- lipsa sistemului de paratrăsnet corespunzător
- dirijarea deficitară a apelor cauzând umiditate în pereți

d. biserica:

- degradări ale învelitorii, cauzând infiltrații în interiorul șarpantei

- lipsa sistemul de paratrăsnet
- probleme structurale și biologice la nivelul șarpantei din lemn
- dirijarea necorespunzătoare a apelor meteorice - degradări ale jgheburilor și burlanelor și descărcarea apelor în apropierea soclului
- degradări ale tencuielilor și zugrăvelilor, fisuri, deteriorări
- prezența materialelor improprie în contact cu substanța istorică (tencuieli și pardoseli pe bază de ciment, picturi grosolane peste picturile originale ale unora dintre băncile cu parapet)
- tencuieli și zugrăveli exterioare și interioare care acoperă elemente valoroase: componente din piatră și picturi murale
- componente din piatră și din lemn degradate și deteriorate datorită uzurii dar și a intervențiilor improprie
- atacuri biologice la nivelul componentelor artistice din lemn
- deficiențe în ceea ce privește punerea în valoare a clădirii în general și în special a componentelor artistice din lemn, piatră, picturilor murale și a tencuielilor decorative
- zugrăveli interioare improprie
- grad ridicat de umezeală în fundații și zidărie
- deficiențe și degradări ale sistemului structural al fundațiilor, zidăriei, planșeelor
- tâmplării exterioare și interioare degradate;
- pardoseli deteriorate datorită uzurii și modificărilor constructive improprie
- acces deficitar către șarpantă
- deficiențe la instalația electrică învechită și care nu răspunde nevoilor contemporane, lipsa sistemului de iluminat corespunzător
- lipsa sistemelor de siguranță - iluminat de siguranță, instalații de protecție la foc
- lipsa instalației termice, care să asigure confortul pentru enoriași dar și a potențialilor vizitatori sau participanți la evenimente
- deteriorări la nivelul orgii

În general, obiectivul prezintă o serie de degradări și deteriorări care împiedică utilizarea adecvată a acestuia, aspect care are repercusiuni la mai multe niveluri: pe de-o parte, deficiențele fizice care nu sunt remediate nu doar că se agravează, ci chiar accelerează procesul de degradare în timp cu consecințe riscante; pe de altă parte, la nivel social, aceste deficiențe conduc la deconectarea comunității față de ansamblu, la lipsa recunoașterii valorii unice a acestuia la nivel local și regional.

Cu toate acestea, în ultimii doi ani, ansamblul, cu precădere curtea bisericii, la inițiativa noului curator al bisericii și în colaborare cu asociația educațională CER, a început să fie utilizat periodic pentru întâlniri în scopuri educaționale non-formale pentru copiii din sat și comună, indiferent de confesiune, etnie, gen, orientare sexuală, etc..

Ansamblul a primit astfel un nou suflu, dând naștere unei puternice motivații ale Parohiei Evanghelice și ale comunității, direcționate către valorificarea sa. Imperativul de a remedia degradările și deficiențele, de a-l pune în valoare, este justificat nu doar de conservarea monumentului ca atare, ci de oportunitatea acestuia de a deveni un catalizator social, turistic, economic al comunității și regiunii.

2.3. Obiective preconizate a fi atinse prin realizarea investiției publice

Având în vedere că lucrările principale de intervenție vizează reabilitarea și restaurarea Ansamblului bisericii evanghelice – biserica, turnul-clopotniță, zidul de incintă, obiectivul general atins prin investiție este:

- conservarea, protecția și punerea în valoare a monumentului, revitalizarea și îmbunătățirea stării fizice a construcțiilor și terenului, funcționalizarea spațiilor pentru slujbele religioase, evenimente culturale, comunitare și turism

Derivând din acest obiectiv general, se cristalizează și următoarele obiective adiacente:

- dezvoltarea turismului sustenabil în comună, bazat pe o resursă existentă: patrimoniul construit, monument de importanță națională, pus în valoare corespunzător și dotat cu confortul necesar activităților turistice
- incluziunea socială și accesibilitatea tuturor membrilor comunității într-un ansamblu deschis tuturor segmentelor populației, indiferent gen, rasă, origine etnică, religie sau convingeri, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală, statut social
- îmbunătățirea calității vieții localnicilor și vizitatorilor prin oferirea unor spații comunitare de calitate, care pot fi utilizate pentru întâlniri, organizare de activități și evenimente, învățare, petrecere a timpului liber, schimb de experiență
- introducerea tehnologiilor moderne în mediul rural

5.1. Soluția tehnică, din punct de vedere tehnologic, constructiv, tehnic, funcțional-arhitectural și economic:

a. descrierea principalelor lucrări de intervenție pentru:

a.1. consolidarea elementelor, subansamblurilor sau a ansamblului structural

Conform expertizei tehnice, se propun următoarele intervenții:

1. Biserică

Gradul global de intervenție este cel de reabilitare structurală și arhitecturală, restaurare combinată cu aplicarea consolidărilor cu caracter / efect local (global în cadrul unui subansamblu), atât la fundații, la nivelul zidurilor portante cât și în cazul planșeelor și șarpantelor, unde se dorește și îmbunătățirea conceptului structural. Planșeele pe structură de lemn se reconstruiesc. Șarpantele necesită intervenții de mare anvergură, suplimentar vor fi necesare și intervenții de demolare / reconstruire de elemente / părți de subansambluri structurale (practic în cadrul unor subansambluri, detaliate în capitolul 5.2). Prezentul capitol sintetizează intervențiile optime recomandate de expert.

1.1. Intervențiile necesare la subansamblul fundații se împart în două categorii distincte, pe de o parte este necesară eliminarea / diminuarea problemelor legate de gradul de umiditate / igrasie și săruri de la nivelul fundațiilor și implicit de la nivelul pereților, iar pe de altă parte, este necesară consolidarea locală a unor axe de fundații prin completarea fundațiilor lipsă legătura făcându-se prin grinzi și centuri de beton armat. Vor fi necesare și lucrări de desfaceri în cazul cămășurii tip fustă în cazul contrafortului de pe axa C1. În cazul fundațiilor se recomandă varianta minimală de intervenție.

1.2. Intervențiile asupra zidurilor din punct de vedere structural, sunt într-o mai mică măsură, de consolidare prin montarea unor bare elicoidale din inox (porticul Sud și cor – posibil înlocuit cu sistem de centură de beton armat amplasată la nivelul cornișei) și de restabilire a continuității zidăriei (tratarea fisurilor) și rerostuirea / plombarea suprafețelor și de eliminare a gradului ridicat de umiditate. De pe toate suprafețele se vor îndepărta tencuielile pe bază de ciment și se vor înlocui cu stratificații respirante. Se vor revizui detaliile de ancorare ale tiranților din navă, iar cele montate pe conturul exterior al corului se va îndepărta. Se recomandă intervenția minimală în cazul elementelor verticale portante.

1.3. Intervențiile asupra planșeelor. În cazul parterului / sistemelor de pardoseli, sunt necesare intervenții de eliminare a stratificațiilor actuale și de realizare a noilor stratificații respirante. În cazul planșeelor boltite de peste tribune și parter, intervențiile se încadrează în categoria celor de reabilitare prin restabilirea continuității zidăriei (tratarea fisurilor, completări de zidărie), iar pe extradosul bolților de închidere spre pod se va aplica rerostuirea combinată cu aplicarea unei tencuieli armate cu fâșii de geosteel și / sau plase din fibră de sticlă. Singura travee de boltă peste parter tratată și pe extrados este cea dintre axele B-C-4-5. În cazul planșeelor de lemn, lucrările necesare se încadrează în categoria lucrărilor de demolări și reconstrucții - integrale, respectiv lucrări de planșee noi, în cazul porticului Sud și vest, respectiv în categoria lucrărilor de restaurare prin: verificare, înlocuirea elementelor / porțiunilor de elemente de lemn degradate, în cazul planșeului tribunei

vest și în sacristie. În cazul subansamblului structural planșee, expertiza recomandă pachetul de intervenții minimale.

1.4. În cazul șarpantelor, de peste portic Vest – navă, respectiv zonele de intersecții portic Vest – navă, navă – cor, datorită concepției structurale inițiale ușor deficitare (pe zone / tronsoane), respectiv a degradărilor biologice apărute în timp la unele elemente de lemn – în cazul doliilor, este necesară reabilitarea / dar și consolidarea – cu modificarea conceptului structural prin care subansamblurile / tronsoanele vor satisface cerințele de rezistență și stabilitate.

În cazul șarpantelor de peste porticul Sud și cor, intervențiile sunt de reconstrucție integrală pe baza unui concept structural local corectat. Șarpantele de peste porticul Nord și sacristie se abordează în faza de execuție după realizarea schelelor și desfacerea învelitorii. Lucrările de subansambluri noi se referă la construirea unei podini de întreținere în toate șarpantele. Pentru șarpante sunt prezentate trei scenarii, toate acceptabile din punct de vedere tehnic. Scenariul optim considerăm varianta 2A – care presupune refacerea volumetriei originale (coamă mai înaltă și unghi mai abrupt) la reconstrucția șarpantei peste cor și dublarea căpriorilor modificând planurile exterioare în cazul zonelor de intersecții și în cazul zonei de mijloc al navei. Soluția nu presupune fonduri suplimentare semnificative, se recâștigă volumetria de secol XIX, dar se menține maximum posibil din materialul lemnos pus în operă cu ocazia lucrărilor din anii 1970. Se recomandă varianta maximală moderată – 2A.

1.5. În cazul scărilor, intervențiile au caracter de demolare și reconstrucție pe baza unui concept regândit, îmbunătățit, în cazul scării de acces la șarpantă, pe structură metalică și / sau lemn funcție de prevederile scenariului la foc / avizului ISU. În cazul scărilor de acces la nivelul tribunelor, lucrările se încadrează în categoria lucrărilor de restaurare prin: verificare, înlocuirea elementelor / porțiunilor de elemente de lemn degradate. Stratificația podestelor se va aborda în funcție de propunerea arhitecturală. În cazul sacristiei și porticului Sud se va prevedea o scară mobilă.

2 Turn

Se optează pentru varianta minimală (exclusiv la scări)

2.1. Intervențiile necesare la subansamblul fundații se împart în două categorii distincte, pe de o parte este necesară eliminarea / diminuarea problemelor legate de gradul de umiditate și igrasie de la nivelul fundațiilor și implicit de la nivelul pereților, iar pe de altă parte, este necesară consolidarea locală a axelor de pereți ai zonei de anexă prin subturnare. Se include construirea fundațiilor noi pentru zona de acces la parterul turnului prin anexă.

2.2. Intervențiile asupra zidurilor din punct de vedere structural, sunt într-o mai mică măsură, de consolidare prin montarea unor bare elicoidale din inox și local de reabilitare, de restabilire a continuității zidăriei (tratarea fisurilor) și rerostuirea / plombarea suprafețelor și de eliminare a gradului ridicat de umiditate. În cazul celor trei ziduri ale anexei se prevede o centură de beton armat la coronamentul zidului.

2.3. Intervențiile asupra planșeelor. În cazul planșeelor de peste nivelurile superioare din turn, lucrările necesare se încadrează în categoria lucrărilor de restaurare prin: verificare, înlocuirea elementelor / porțiunilor / capetelor de elemente de lemn degradate, îndepărtarea și refacerea stratificațiilor, bolta macerată se completează, plombează.

2.4. În cazul coifului, cel mai probabil lucrările vor avea caracter de reabilitare prin înlocuirea elementelor cu degradări biologice și înlocuire învelitorii / dar pot fi și lucrări cu caracter de consolidare – dacă după relevare se va considera necesar. În cazul șarpantei zonei de anexă lucrările vor avea caracter de reabilitare și reșezare peste centura de beton armat introdus.

2.5. În cazul scării de acces de la parter la etajul 1 al turnului, lucrările se încadrează în categoria lucrărilor de restaurare prin: verificare, înlocuirea elementelor / porțiunilor de elemente de lemn degradate. Sistemul de scări și podeste din turn se va demola și se va reconstrui pe structură metalică (variantea maximală recomandată) și / sau lemn, funcție de prevederile scenariului la foc / avizului ISU. Intervențiile de construcții noi constă în realizarea unei noi scări de acces la parterul turnului din beton slab armat (sau trepte din piatră), respectiv scări noi de lemn la ultimele trei niveluri din turn / reabilitare cele existente / scară mobilă.

3 Zid de incintă

3.1. Intervențiile necesare la subansamblul fundației se rezumă la eliminarea / diminuarea problemelor legate de gradul de umiditate și igrasie de la nivelul fundațiilor și implicit de la nivelul pereților.

3.2. Intervențiile asupra zidurilor din punct de vedere structural, sunt de reabilitare, de restabilire a continuității zidăriei (tratarea fisurilor) și rerostuirea / plombarea suprafețelor, de desfacere / reconstruire (dacă va fi cazul), respectiv de consolidare și de eliminare a gradului ridicat de umiditate.

3.3. În cazul șarpantelor /structurii de susținere a învelitorii, intervențiile sunt de reconstrucție integrală pe baza unui concept arhitectural corect.

a.2. protejarea, repararea elementelor nestructurale și/sau restaurarea elementelor arhitecturale și a componentelor artistice, după caz

a.2.1. Propuneri asupra componentelor bisericii conform studiului de componente artistice din lemn

Având în vedere starea componentelor analizate în ansamblu, se propun intervenții în 3 etape:

I. Intervenții minime:

- păstrarea și protejarea tuturor pieselor / componentelor din lemn prezentate în inventar;
- protejarea pieselor de mobilier – prin construirea cutiilor de protecție;
- demontare minimă (doar a elementelor strict necesare); în caz de demontare: asigurarea unor condiții de păstrare, depozitare adecvate;
- dezinfectare; operația va fi precedată de o curățare superficială, desprăfuire cu perii și aspirator. Se va efectua la: BĂNCI, PARAPETE DE BĂNCI, CORONAMENT DE AMVON, STRANE, BALUSTRADA EMPOREI, ALTAR. Pentru dezinfectare se va folosi o substanță pe bază de Permetrină, pe bază de solvent (nu pe bază de apă), incoloră. Se va aplica prin pulverizare, pensulare.
- Pentru asigurarea căilor de acces laterale este posibilă demontarea ansamblului de bănci și scurtarea șezuturilor (aproximativ 2 m) și remontarea tronsoanelor de bănci în biserică.

II. Intervenții raționale / intervenții de conservare (operații suplimentare după efectuarea celor propuse la punctul I):

ferestre: reparații, consolidări structurale, completarea lipsurilor, tratament de finisare;

uși: curățire și tratament de finisare;

scări: curățire, consolidare, completarea lipsurilor;

bănci: consolidare structurală, completarea lipsurilor structurale;

parapete pictate: demontare, depozitare corespunzătoare, curățire,

înlăturarea repictărilor, conservare / consolidarea stratului de pictură;

coronament de amvon: curățire, consolidarea structurii, remontare

ornamente desprinse, conservare / consolidare strat de pictură deteriorat;

III. Intervenții de restaurare (operații suplimentare după efectuarea celor propuse la punctul I. și II.)

parapete pictate: intervenții la nivel estetic / integrare cromatică;

coronament de amvon: înlăturarea repictărilor, intervenții la nivel estetic;

a.2.2. Propuneri asupra bisericii conform cercetării de parament:

Specialiștii pictori restauratori recomandă în primul rând ca măsură de protecție: direcționarea apelor pluviale

În cazul unei renovări ample a bisericii se propune: Punerea în valoare a picturilor murale- conservarea și restaurarea a acestora. (altar, navă-peretele nordic). Pe toată suprafața pereților interiori ai altarului au fost identificate picturi murale figurative din sec XIV-XV. Picturile sunt în stare deteriorată fiind afectate de șocul termic cauzat de un incendiu. Suprafața estimată pe baza sondajelor este de cca 80 mp. Pe peretele nordic al navei, la cota emporiei de lemn am identificat o pictură figurativă din sec XVII-XVIII realizat în tehnica secco. Suprafața estimată a picturii murale este de 12 mp. Suprafața totală estimată de picturi murale: 92 mp.

- Punerea în valoare a elementelor din lemn (coronamentul de amvon, bănci, strană, orga) conservarea și restaurarea a acestora - Punerea în valoare a materialului litic (pietros), (nervurile de boltă, cheile de boltă porticul sudic, sedilia, nișa de tabernacol, ancadramentul ferestrelor și mulurile de piatră a acestora din absidă) - conservarea și restaurarea a acestora

- Îndepărtarea tencuielilor cu ciment, se păstrează un singur strat de tencuială istorică, în cazurile unde nu sunt decorații murale. Această operațiune trebuie efectuată cu asistența unui pictor restaurator.

- Retencuirea zonelor lacunare cu materiale care sunt conform principiul compatibilității.

Tencuielile noi trebuie subordonate (ca tratarea suprafeței) tencuielilor originale: suprafața tencuiei trebuie sclivisită și trebuie să urmărească denivelările zidăriei de piatră.

- Propunem utilizarea mortarelor pe bază de var sau var hidraulic (NHL) în zonele (exterioare) expuse intemperțiilor.

- Pentru zugrăvirea interioară și exterioară a bisericii propunem utilizarea laptelui de var aplicat cu bidinea. Ca nuanță propunem utilizarea culorii albe sau a unei nuanțe de alb-gălbui-bej. În cazul bolților navei la decorațiile stucate poate fi realizat o diferențiere de nuanță (evidențierea elementelor plastice printr-o nuanță mai deschisă/albă.

Se recomandă extinderea cercetării, care ar viza examinarea structurii zidurilor, identificarea diferitelor perioade arhitecturale, identificarea extinderii suprafețelor picturale. Se recomandă întocmirea proiectului de restaurare și a restaurării picturilor murale identificate în interiorul bisericii, cât și asigurarea unei asistențe de specialitate în timpul restaurării ansamblului. În cadrul cercetării de parament în interiorul bisericii au fost identificate picturi murale din diferite perioade istorice.

a.2.3. Propuneri privind componentele artistice din piatră, conform evaluării preliminare a acestora

Din punct de vedere al componentelor din piatră ale bisericii se recomandă restaurarea următoarelor piese:

- elemente aparente la nivelul contraforților aferenți altarului și corului gotic: bosaje aparente, rosturi
- soclu profilat: eliberare, reîntregire, rostuire
- elemente din piatră în portalul sudic
- elemente din piatră în portalul nordic
- mulurile și a menourile ancadramentelor ferestrelor gotice aferente altarului și corului gotic
- ancadramentele și pragurile de ușă interioară din piatră fasonată dintre cor și sacristie
- restaurarea tabernacolului cu arc din altarul gotic
- restaurarea sediliei cu baldachin cu nervuri din altarul gotic
- restaurarea arcului triumfal din piatră fasonată
- restaurarea cheii de boltă

Din punct de vedere al componentelor din piatră ale turnului clopotniță se recomandă restaurarea următoarelor piese:

- ancadramente fără profilatură ușă turn
- pervaze aferente ferestrelor nivelurilor superioare ale turnului
- bosajele de colț din piatră fasonată

De asemenea se recomandă elaborarea unui studiu preliminar privind lucrările de restaurare a componentelor arhitecturale, constructive și artistice din piatră ale bisericii și turnului.

a.2.4. Propuneri suplimentare față de studiile deja menționate - propuneri arhitecturale:

I. Amenajarea terenului

Crearea infrastructurii de acces și vizită, prin **signalistică, amenajarea aleilor și spațiilor verzi** și astfel crearea posibilității unui traseu de vizitare, inclusiv cu coduri qr pentru ghidul audio. Pentru a rămâne discret și în spiritul rural, pentru finisajul aleilor s-a optat pentru nisip concasat, signalistica va fi minimală, vizibilă, dar discretă iar plantările spațiilor verzi, unde este cazul, se va face cu plante specifice zonei. Ea se împarte în două categorii: indicatoare de direcționare și indicatoare tip totem, conținând informații și codurile qr pentru descoperirea ansamblului prin audio guide.

Defrișări și plantări - se propune defrișarea arborilor coniferi, plantați în ultimele decenii, care pe lângă faptul că împiedică vizibilitatea, păstrează umbra și umiditatea în zidul de incintă și partea de vest a bisericii. În același timp se propun și lucrări de mentenanță și curățare la arborii existenți și plantări noi de arbori, punctual în curtea bisericii. În curtea casei parohială se propun plantări de arbori și arbuști pentru a crea intimitate având în vedere transparența împrejurii.

Împrejmuire - Se propune înlocuirea împrejurii terenului cu una nouă, realizată din plasă împletită prinsă de stâlpi metalici; pentru o mai bună relație a locuitorilor și vizitatorilor cu monumentul, zona din afara zidului de incintă, aflată la sud-est de ansamblu, adiacent drumului comunal nu se va mai împrejmui; noua împrejmuire va fi numai în jurul curții casei parohiale. Pentru asigurarea intimității se propun plantări de cățărațoare și arbuști veșnic-verzi adiacent gardului.

Eliminarea împrejurii și reorganizarea spațiului la sud-est de ansamblu vor transforma acest loc într-o zonă de tranzit între spațiul satului și cel al bisericii. Acest demers nu doar că oferă un spațiu comun locuitorilor localității, îmbunătățind astfel legătura comunității cu acest loc, dar și creează o zonă de primire preliminară pentru vizitatori. Aceasta le permite să se familiarizeze treptat cu monumentul și să-l observe din diverse perspective.

Pentru accesul pe terenul la nord-est de ansamblu, se propune o poartă pietonală și carosabilă din lemn, pe structură metalică accesată prin interfonie.

Iluminat arhitectural - Se intenționează și îmbunătățirea vizibilității prin iluminatul arhitectural exterior al turnului și al bisericii, asigurând astfel o orientare mai clară și o evidențiere arhitecturală a acestor structuri - permițându-i să devină reper. Iluminatul se va face prin reflectoare amplasate la nivelul solului.

Amplasarea mobilierului pentru odihnă și contemplație - bănci din piatră brută, finisate în partea superioară cu podină din lemn vor fi amplasate în punctele esențiale: în exteriorul incintei, în zona verde din est; în fața portalului sudic, în interiorul incintei; lângă zidul estic de incintă, aliniat cu golurile laterale ale portalului sudic; și în colțul nord-vestic, în spațiul eliberat prin defrișarea coniferilor, unde se va amplasa și o masă mare.

Sistematizarea terenului: se urmărește amenajarea terenului, nivelarea și ajustarea pantelor, astfel încât apele să fie conduse dinspre construcții înspre zona verde, coroborat cu colectarea corespunzătoare a apelor pluviale de pe învelitoarea bisericii și conducerea lor subterană către o rețea de colectare și apoi în exteriorul incintei, în partea de est.

De asemenea se propune crearea sistemului de drenaj, conform indicațiilor din expertiza de rezistență.

Unitățile exterioare ale pompei de căldură: În scopul asigurării agentului termic în interiorul bisericii, este necesară amplasarea unor unități exterioare în apropierea edificiului. Pentru a nu interfera vizual cu obiectivul, se propune amplasarea echipamentelor în apropierea casei parohiale, mai specific sub veranda din lemn a acesteia, aici creându-se o cuvă suport pe un radier din beton. Pentru a masca prezența echipamentelor, se propune crearea unui riflaj din șipci din lemn distanțate și plantarea de arbuști ornamentali.

Macheta ansamblului - în porticul bisericii se va amplasa o machetă tactilă a ansamblului, care facilitează înțelegerea acestuia și de către persoane nevăzătoare, fiind în același timp un element sculptural cu calitate atât estetică cât și educațională, prin care ansamblul poate fi înțeles mai bine atât de persoane nevăzătoare cât și de persoane fără dizabilități, copii, adulți.

II. Zidul de incintă

Învelitoare: se va desface țigla ceramică în vederea înlocuirii structurii suport din lemn;

Tencuieli: Se vor desface tencuielile care nu prezintă stabilitate, urmărindu-se păstrarea tencuielilor istorice. În urma desfacerilor, se va analiza starea zidăriei și se vor rezidi/înlocui eventualele pietre desprinse, urmând ca zidul să fie retencuit cu tencuială pe bază de mortar de var hidraulic și păstrând o fâșie de aerisire de 15-20 cm până la sol, pentru a preveni capilaritatea umidității în structura de zidărie.

Zugrăveli: Zidul se va zugrăvi în alb, conform indicațiilor din studiul de parament, folosindu-se vopsele silicatic

Prevenirea umidității: În plus, pentru a preveni umiditatea din ziduri, se propune crearea unei fâșii de aproximativ 30 cm din piatră la nivelul solului, așezată pe nisip, urmat de un strat de geotextil, un strat de pietriș monogranular și patul de argilă cu o pantă înspre spațiul verde de 3-5%.

Componente artistice: Se va acorda atenție deosebită inscripției în piatră a zidului și componentelor din lemn: cele trei porți de acces istorice - intervențiile asupra acestora se vor face de către specialiști atestați. Profilaturile din tencuială se vor realiza după modelul original.

III. Turnul-clopotniță:

Exterior

Învelitoare: Se va desface învelitoarea turnului, aceasta fiind deteriorată, astfel se va putea examina în detaliu starea șarpantei; se va înlocui asterea și se va remonta învelitoare din tablă de zinc.

Tencuieli exterioare: Se vor desface tencuielile care nu prezintă stabilitate, se vor desface în întregime tencuielile pe bază de ciment de la nivelul soclului; în urma desfacerilor se va analiza starea zidăriei, se vor rezidi eventuale cărămizi sau pietre desprinse, urmând ca pereții exteriori ai turnului să fie retencuiți cu tencuială pe bază de mortar de var hidraulic în cazul soclului, păstrând o fâșie de aerisire de 15-20 cm până la sol, pentru a preveni capilaritatea umidității în structura zidurilor.

Zugrăveli exterioare: Turnul se va zugrăvi în alb, conform indicațiilor din studiul de parament, folosindu-se vopsele silicatic. Se va acorda atenție deosebită profilaturilor, inscripțiilor și ceasului, ale cărui numere și ace vor fi vopsite individual cu vopsea de culoare neagră.

Prevenirea umidității: Se propune crearea unei fâșii de aproximativ 50 cm din piatră la nivelul solului, așezată pe nisip, urmat de un strat de geotextil, un strat de pietriș monogranular și patul de argilă cu o pantă înspre spațiul verde de 3-5%.

Acces în demisol: Întrucât în momentul de față accesul la demisol este dificil, se propune coborârea nivelului de călcare cu aproximativ 70cm în zona de intrare - astfel se dobândește înălțimea necesară pentru un acces corespunzător; având în vedere accesul adâncit, se propune un zid de sprijin și 4 trepte din piatră care coboară la demisol - acest acces este alipit în exterior zidului nord-vestic al anexei. Zona de acces va fi pavată cu piatră naturală.

Tâmplării: În ceea ce privește ușile de acces, se propun uși noi din lemn, simple, urmând modelul celor existente, care sunt deteriorate. Se propune restaurarea ferestrelor din lemn și adăugarea ferestrelor noi din lemn în cele patru goluri ovale și în golul dreptunghiular de la demisol.

Componente artistice din piatră: Se vor proteja cele trei plăci cu inscripții de zidul sud-estic al turnului, care vor fi restaurate de specialistul de componente artistice din piatră. Se propune restaurarea pervazelor de piatră ale ferestrelor superioare dar și bosajele de colț din piatră fasonată ale turnului.

Interior

Tencuieli interioare: Se vor desface tencuielile care nu prezintă stabilitate, în urma desfacerilor se va analiza starea zidăriei, se vor rezidi eventuale cărămizi sau pietre desprinse, urmând ca pereții interiori ai turnului să fie retencuiți cu tencuială pe bază de mortar de var; pe peretele nordic se va curăța și rostul zidăria pe porțiuni de aproximativ 100x100cm, pentru a evidenția diferitele etape de construcție ale zidului, care pot fi recunoscute prin materialul de zidire și modul în care acesta a fost pus în operă.

Zugrăveli interioare: Interiorul se va zugrăvi în alb, conform indicațiilor din studiul de parament, folosindu-se vopsitorii pe bază de var.

Pardoseli: La demisol se propune montarea unei pardoseli din cărămidă, la fel și la nivelul 1 al turnului.

Acces la nivelurile superioare: Treptele de acces aflate în anexa turnului necesită reparații minimale; în continuare se propune, conform scenariului ales anterior, înlocuirea treptelor care fac legătura între nivelul 1 și 2 al turnului, acestea fiind deteriorate și de asemenea cu pas înalt și îngust. Scopul intervenției este de a facilita vizitarea turnului de către un public mai larg. Se propune înlocuirea scării existente cu una metalică, cu un pas mai confortabil și lățime corespunzătoare, incluzând și podeste de odihnă. Datorită podestelor de odihnă, va fi posibilă expoziția unor obiecte de artă sau a informațiilor istorice despre ansamblu.

Mecanismul ceasului: Nivelul 2 al turnului găzduiește mecanismul ceasului, care va fi reparat în cadrul acestei intervenții. Paravanul din lemn din jurul acestuia va fi înlocuit cu unul nou, tot din lemn - se restricționează accesul vizitatorilor prin ușa de acces, însă se va avea în vedere un decupaj, care să ofere posibilitatea acestora să privească mecanismul aflat în lumina unui reflector. Se vor efectua reparații la mecanismul ceasului. De asemenea se vor confecționa un număr de 10 panouri informative privind istoricul ansamblului, ca parte integrantă a paravanului.

Nivelul clopotelor: Scara de legătură între etajul mecanismului ceasului și etajul clopotelor este păstrată, pentru a menține și memoria experienței autentice a clopotarului; vizitatorul va putea urca la nivelul superior pentru a vedea clopotele numai în anumite condiții și fără a avea acces propriu-zis la nivelul clopotelor. Sunt necesare reparații punctuale la această scară din lemn. Se va automatiza operarea clopotului.

Instalație electrică: Se va introduce instalația electrică (inclusiv iluminat și sonorizare) în clădire, pentru o experiență de vizitare sigură și memorabilă.

Mobilier și elemente auxiliare: la nivelul demisolului se propune realizarea unor elemente de mobilier pentru depozitare. Acesta va fi realizat pe comandă, proiectat în armonie cu interiorul monumentului istoric. Pentru a facilita un spațiu expozițional mai versatil, se propune montarea sub planșeul nivelului 2 al turnului, a unei structuri metalice de care să poată fi prinse corpurile de iluminat, instalații de artă și elemente expoziționale.

În zona demisolului se vor delimita nișele de sub scările de acces la nivelul 1 cu uși realizate din lemn, pentru a putea introduce în aceste spații elemente tehnice care să nu rămână la vedere.

IV. Biserica:

Exterior:

Învelitoare: Se va desface învelitoarea existentă pentru a putea realiza consolidările și supraînălțarea șarpantei; se vor înlocui șipcile și se va remonta învelitoarea din țiglă ceramică, inclusiv dolii și șorțuri noi din tablă de zinc.

Evacuarea apelor pluviale: Se propune înlocuirea jgheaburilor și burlanelor cu altele noi, din tablă de zinc; totodată se va optimiza poziția burlanelor iar conducerea apelor se va realiza în subteran, într-un sistem de colectare al apelor care va fi condus în afara incintei, astfel apele colectate de pe învelitoare nu vor mai fi descărcate în apropierea fundațiilor, contribuind la înlăturarea umidității din ziduri.

Tencuieli: Se vor desface tencuielile care nu prezintă stabilitate, se vor desface în întregime tencuielile pe bază de ciment de la nivelul soclului - cu atenție, întrucât soclul este parțial realizat din piatră, respectiv având brâuri din piatră; în urma desfacerilor se va analiza starea zidăriei, se vor rezidi eventuale cărămizi sau pietre desprinse, respectiv se vor lua eventuale măsuri prescrise de proiectanții pentru specialitatea rezistență, urmând ca pereții exteriori ai bisericii să fie retencuiți cu tencuială pe bază de mortar de var hidraulic în cazul soclului, păstrând o fâșie de aerisire de 15-20 cm până la sol, pentru a preveni capilaritatea umidității în structura zidurilor.

În urma consolidării studiului istoric cu ajutorul cercetărilor aprofundate din timpul execuției se va definitiva etapizarea construcției și, în concordanță cu concluziile specialiștilor în istoria artei și arheologie, se propune diferențierea finisajului tinciului în funcție de etapele de construcție: mai dur pentru etapa timpurie, gotică, mai fin pentru etapa ulterioară, barocă, fin pentru ultima etapă de construcție de secol 19 (portalul sudic), foarte fin pentru contraforții reconstruiți în secolul 20 - finisajul se va clarifica în urma probelor de tinci realizate pe suprafețe de 1mp in situ.

Prevenirea umidității: se propune crearea unei fâșii de aproximativ 50 cm din piatră la nivelul solului, așezată pe nisip, urmat de un strat de geotextil, un strat de pietriș monogranular și patul de argilă cu o pantă înspre spațiul verde de 3-5%.

Zugrăveli: Biserica se va zugrăvi în alb, conform indicațiilor din studiul de parament, folosindu-se vopsele silicatiche.

Tâmplării: Se propune restaurarea ferestrelor din lemn și a ușilor de intrare istorice din lemn cu feronerie originală.

Componente artistice din piatră: Se propune de asemenea restaurarea pervazelor din piatră, precum și a murilor și menourilor ancadramentelor din piatră ale ferestrelor gotice aferente altarului și corului, care momentan sunt acoperite de zugrăveli și tencuieli. Se propune desfacerea tencuielilor de pe soclul profilat din piatră, reîntregirea și rostuirea acestuia, de asemenea se propune restaurarea elementelor aparente la nivelul contraforților aferenți altarului, și a elementelor portalului sudic și nordic din piatră. Se propune desfacerea capacelor contraforților din beton - cu atenție, întrucât se pot găsi aici contraforții originali din piatră; alternativ se propune înlocuirea capacelor din beton cu unele din piatră de calcar.

Iluminat arhitectural: Pe lângă iluminatul arhitectural general al clădirii se propun două accente de lumină asupra intrării sudice și a celei nordice.

Pardoseli: Se propune desfacerea pardoselilor din beton din porticul sudic și nordic și montarea unei pardoseli din piatră naturală de calcar cu o grosime de 5cm așezată în pat de nisip.

Interior:

Pardoseli: Se vor desface pardoselile existente din lemn respectiv din beton și alte materiale incompatibile cu substanța istorică. Se vor înlocui pardoselile existente cu pardoseli din cărămidă, așa cum se găsesc în porțiunile în care finisajul a rămas cel original. Pentru a asigura ventilarea pereților, se va prevedea o fâșie de ca.30 cm de pietriș pe lângă zidurile și coloanele interioare.

Gol sub arc triumfal: În zona arcului triumfal există un gol neexplorat în pardoseala bisericii, originea și semnificația cărui rămân încă neclarificate, este un posibil rezultat al unor modificări structurale anterioare la fundațiile arcului, așa cum a fost menționat în raportul de diagnostic intruziv, dar necesită o investigație arheologică mai profundă. Există indicii că acest spațiu gol ar putea ascunde urme ale unei construcții mai vechi. Această posibilitate va fi examinată în detaliu în etapa preliminară a lucrărilor de restaurare, pentru a înțelege mai bine cauza acestei particularități. Dacă se vor descoperi vestigii semnificative, acestea ar putea fi puse în lumină și integrate în contextul amenajării pardoselii din cărămidă.

Tencuieli: Se vor desface tencuielile care nu prezintă stabilitate; acest procedeu se va realiza cu supravegherea specialiștilor pictori restauratori, pentru a nu afecta posibile picturi nedescoperite în cadrul studiului de parament. În urma desfacerilor se va analiza starea zidăriei, se vor rezida eventuale cărămizi sau pietre desprinse, respectiv se vor lua eventuale măsuri prescrise de proiectanții pentru specialitatea rezistență, urmând ca pereții interiori ai bisericii să fie retencuiți cu tencuială pe bază de mortar de var. Profilurile trase din tencuială se vor realiza după modelul original.

Zugrăveli: Interiorul bisericii se va zugrăvi în alb, conform indicațiilor din studiul de parament, folosindu-se vopsitorii pe bază de var. Cornișele și decorațiile tavelor se vor vopsi într-o nuanță mai deschisă de alb, pentru a fi evidențiate, această diferență subtilă de tonalitate urmărind să scoată în evidență detaliile arhitecturale și să adauge profunzime și eleganță spațiului interior.

Picturi murale: În cadrul cercetării de parament s-au descoperit o serie de picturi murale în spatele tencuielilor și zugrăvelilor actuale, în special pe pereții corului dar și pe perețele nordic. Aceste picturi se propun a fi restaurate și conservate, conform indicațiilor specialiștilor pictori restauratori.

Componente artistice din piatră: se propune restaurarea ancadramentului și pragului de ușă interioară din piatră fasonată fără profilatură a ușii dintre cor și sacristie, restaurarea tabernacolului cu arc, a tabernacolului rectangular, a sediliei cu baldachin cu nervuri, a arcului de triumf din piatră fasonată și a nervurilor bolților din piatră fasonată împreună cu cheile de boltă cu ornament floral.

Componente artistice din lemn: există un inventar bogat și valoros de componente din lemn, în diferite faze de degradare, unele chiar sub atac biologic sau care au fost alterate grav de intervenții umane, se propune restaurarea acestora: a băncilor fără parapet, a băncilor cu parapet și picturi, a coronamentului amvonului. De asemenea sunt necesare lucrări de conservare la scări, toate lucrările vor fi realizate de restaurator specializat pe componente artistice din lemn.

Tâmplării: Se propune restaurarea ferestrelor originale din lemn.

Textile: Se propune înlocuirea veșmintelor altarului și amvonului cu unele noi, din catifea, de culoarea definită de reprezentanții parohiei în concordanță cu tradițiile confesionale specifice.

Covoare: Componentă integrantă a spațiului interior al bisericii, se planifică înlocuirea covoarelor vechi și cu urme specifice de uzurp din zona altarului cu unele noi, asigurând integrarea armonioasă împreună cu mobilierul și elementele constructive interioare.

Amvon: Dincolo de coronamentul amvonului, care va fi restaurat împreună cu restul componentelor artistice din lemn, amvonul în sine prezintă anumite probleme structurale, care necesită reparații, precum rezidirea

balustradei din cărămidă și țeserea cu parapetul istoric, realizarea unor trepte noi din lemn de stejar, pentru întregirea scării, care momentan este parțial din beton.

Emporă: Se va curăța balustrada din lemn și se vor reînnoi vopsitoriile de culoare maro. Se va aplica același tratament intradosului emporiei.

Orgă: Se vor realiza lucrări de reparații și restaurare la orgă.

Acces emporă și șarpantă: Scările care fac legătura între parter și nivelul galeriilor au nevoie de reparații locale la trepte și înlocuiri ale balustrăzii. Eventuale elemente noi vor respecta modelul original. În ceea ce privește accesul în șarpantă, scara dintre nivelul galeriilor și accesul în pod este una recentă, deteriorată, și va fi înlocuită cu una care oferă un acces mai facil, datorită modificării dispunerii treptelor, conform planșelor. Este necesară realizarea unei uși-chepeng noi, din lemn, către pod.

Șarpantă: La nivelul șarpantei se va realiza o podină din lemn cu balustrade simple din lemn, pentru accesul în vederea mentenanței la șarpantă.

Sacristia: În prezent, sacristia și-a pierdut valențele pentru care era utilizată în trecut, devenind un spațiu de depozitare cu lucruri îndesate și ascunse după un paravan rudimentar din lemn. Pentru a putea introduce echipamentele tehnologice necesare satisfacerii nevoilor contemporane (tablou electric, tablou de date, unitate interioară a pompei de căldură etc.), se va folosi spațiul sacristiei, realizându-se un paravan nou din lemn, care să integreze și să mascheze prezența echipamentelor. Măști din lemn se vor utiliza pentru a acoperi prezența și a altor echipamente tehnice care ar putea altera imaginea monumentului.

Băncile: Toate băncile din lemn, atât cele cu parapet cât și cele fără, se propun a fi restaurate, respectiv tratate împotriva atacurilor biologice active. În același timp se urmărește dobândirea unei flexibilități mai mare a spațiului bisericii, motiv pentru care se propune ca o parte din băncile din nava centrală, în partea estică, să fie transferate din biserică, pentru a face loc unui **ansamblu de mobilier din lemn nou** mai flexibil, care să permită diferite scenarii de utilizare a spațiului: slujbă, concert, expoziție, întâlniri comunitare, ateliere, etc. Acesta va fi proiectat din lemn masiv, special pentru această biserică, la faza PT ca parte integrantă a patrimoniului interior al bisericii și realizat la comandă de la un producător autohton. Noile piese vor fi inspirate din mobilierul existent și elementele distincte ale elementelor care compun biserica și se vor integra armonios în atmosfera interioară. Ca elemente dominante și cu prezență vizuală în spațiul interior al bisericii, dar și necesitând a se putea adapta la diferitele configurații ale spațiului, piesele de mobilier vor fi specifice locului și nu piese "de raft". Vor fi concepute 10 rânduri a câte 7 locuri de șezut; cele 7 locuri de șezut formează un întreg, dar vor fi concepute și realizate în așa fel, încât printr-un sistem de alăturare și desfacere să permită reconfigurarea spațiului conform nevoilor funcționale ale spațiului.

Iluminat arhitectural: Pentru a sublinia arhitectura distinctivă și detaliile construcției, creând totodată o atmosferă unică și captivantă pentru utilizatori cât și pentru vizitatori, se propune implementarea unui sistem de iluminat arhitectural. Acesta va fi poziționat pentru a ilumina punctele focale ale bisericii: altarul, orga, amvonul și bolțile ale navei centrale și ale celor laterale. Se vor păstra și pune în valoare cele două candelabre istorice suspendate în navă, în centrul primelor două bolți dinspre altar. În completarea acestui ansamblu luminos, se vor instala alte două candelabre, poziționate tot central, sub următoarele două bolți, pentru a asigura o distribuție uniformă a luminii în spațiul navei. Iluminatul va fi dimabil și cu posibilitatea de a oscila între culoare/temperatură și va putea fi controlat digital, centralizat. Anumite corpuri, de exemplu cele de la urcarea în emporă sau cea din amvon se vor activa prin intermediul senzorului de mișcare. Se recomandă consultarea unor specialiști dedicați pentru optimizarea sistemului de iluminat în etapa de proiect tehnic.

Instalații electrice: Se va înlocui instalația electrică existentă cu una nouă, adaptată la nevoile și tehnologiile contemporane; implementarea se va face în așa fel, încât aparatajele să nu interfereze vizual cu arhitectura

interioară a edificiului, iar cablajele se vor conduce astfel încât să afecteze minimal posibil substanța istorică și încât să evite complet zonele cu componente artistice (piatră, lemn sau picturi).

Sonorizare: Pentru o experiență auditivă mai clară și mai captivantă a slujbei dar și a diferitelor evenimente muzicale, se prevede un sistem de sonorizare, echipamentele căruia se vor amplasa discret pe pilaștrii navei. Se recomandă consultarea unor specialiști dedicați pentru optimizarea sistemului de sonorizare în etapa de proiect tehnic.

CCTV și livestream: Pentru a putea documenta și difuza activitatea din interiorul bisericii către un public extins, se propune implementarea unui sistem integrat de supraveghere și transmisie live. Astfel poate fi stabilită legătura cu comunitatea locală, regională și chiar internațională (ex. persoanele care au emigrat din Batoș sau persoanele care susțin activ asociația din afara granițelor), chiar și în lipsa prezenței lor fizice. Biserica și toate activitățile care au loc aici vor câștiga vizibilitate.

Instalații încălzire: Pentru a putea susține activitatea (atât slujbele, cât și evenimentele) în spațiul bisericii și în sezonul rece, se propune introducerea sistemului de încălzire în pardoseală; generarea agentului termic va fi realizată de două pompe de căldură aer-apă.

Instalații de siguranță: În scopul prevenirii incendiilor, se vor implementa instalații de protecție la foc (stingătoare de incendiu, detectoare de fum) și instalații de iluminat de urgență.

Plăcuțe qr: În completarea ghidului audio se vor amplasa plăcuțe cu coduri qr în puncte strategice pentru a facilita un parcurs de vizitare captivant, fără a interfera cu imaginea monumentului istoric.

Se va avea în vedere ca în timpul lucrărilor de intervenție la pardoseli, zidărie, tencuieli, să se protejeze toate componentele artistice care rămân în interiorul bisericii și toate ferestrele.

V. Construcție anexă

Grupuri sanitare și spațiu tehnic: se propune o construcție simplă, inspirată din arhitectura rurală, care să preia aspectul unei șuri și se integrează în țesutul rural din punct de vedere al configurației, înălțimii, proporțiilor, materialelor: un corp dreptunghiular cu dimensiunea în plan de 4,05 x 15,65m, înălțime la cornișă de 2,6m și înălțime la coamă de 6m, cu fațadă din scândură brută de lemn, acoperiș într-o apă și învelitoare din țiglă solzi. Construcția va fi alcătuită din fundații continue de beton armat, zidărie din cărămidă BCA, structură portantă din stâlpișori și centuri din beton armat, șarpantă din lemn, învelitoare din țiglă ceramică, având tâmplării (uși și ferestre) din lemn. Aceasta va găzdui grupul sanitar pentru femei, bărbați, persoane cu dizabilități și de asemenea un spațiu tehnic. Ea va fi amplasată la o depărtare rezonabilă de construcțiile monument, în afara zidului de fortificație, astfel încât să nu altereze imaginea și atmosfera istorică, nefiind vizibilă din axele de perspectivă principale direcționate spre biserică. Totuși este o funcțiune indispensabilă pentru revitalizarea ansamblului, care întregeste activitățile care vor avea loc în ansamblu.

a.3. intervenții de protejare/conservare a elementelor naturale și antropice existente valoroase, după caz

Se propune conservarea imaginii bisericii înrămată în cadrul natural existent; cu toate acestea, se propun o serie de defrișări ai unor arbori care au fost plantați recent, sunt atipici pentru amplasament și afectează vizibilitatea ansamblului. Este vorba despre coniferele aflate în special în zona de est și sud, care acoperă în întregime clădirea bisericii. Pentru toți arborii se propun intervenții de mentenanță și curățare, realizate de către peisagiști. Nu vor fi afectate alte elemente naturale.

Elementele antropice valoroase vor fi păstrate în exteriorul și interiorul bisericii, cu o excepție. Având în vedere că se urmărește o utilizare mai versatilă a spațiului bisericii și se propune înlocuirea cu scaune a băncilor din

jumătatea dinspre sanctuar a navei, urmând ca ansamblul de bănci să fie donat bisericii evanghelice din Vermeș, care este în curs de consolidare. Băncile din partea din spate a navei, băncile cu parapet pictat, din galerii și toate celelalte elemente din lemn vor fi păstrate.

a.4. demolarea parțială a unor elemente structurale/nestructurale, cu / fără modificarea configurației și / sau a funcțiunii existente a construcției

În ceea ce privește demolarea unor elemente menționăm că se vor desface elementele degradate ale corpurilor de clădire (tencuieli, învelitori, șipci, elemente structurale așa cum sunt ele descrise în capitolele anterioare); din punct de vedere arhitectural, principalele demolări ale unor elemente nestructurale sunt:

- pentru biserică:

Desfacerea pardoselii din lemn din interiorul bisericii și înlocuirea acesteia cu o pardoseală din cărămidă, așa cum era inițial; având în vedere că se intervine la nivelul pardoselii, se propune și introducerea unui sistem de încălzire în pardoseală, care să asigure confortul termic al spațiului.

Tot în interiorul bisericii, se propune desființarea scării din lemn actuale care conduce în șarpanta bisericii, întrucât aceasta este atât deteriorată cât și improprie pentru utilizare. În locul acesteia se propune o nouă scară din lemn, cu gabaritele și proporțiile unui acces corespunzător la șarpantă.

- pentru clopotniță:

De asemenea se propune desfacerea scării de la primul nivel al turnului clopotniță, aceasta fiind înlocuită de o scară mai practicabilă în vederea accesului publicului, oferind posibilitatea vizitării turnului și a introducerii exponatelor în interiorul acestuia.

Intervențiile nu modifică configurația construcției și nu alterează imaginea istorică.

a.5. introducerea unor elemente structurale/nestructurale suplimentare

Sintetizând propunerile elaborate mai pe larg la subpunctele anterioare, menționăm cele mai importante elemente structurale și nestructurale suplimentare:

- amenajări exterioare: în cazul acestora, cel mai importante elemente suplimentare la exterior sunt descrise în capitolele anterioare: mobilier pentru odihnă, amenajări peisagistice și construirea corpului de clădire conținând grupurile sanitare și spațiul tehnic dar și macheta pentru persoane nevăzătoare
- zid de incintă: nu există elemente suplimentare care vizează zidul de incintă
- turn: ca elemente nestructurale suplimentare sintetizăm din descrierea anterioară: mobilierul de depozitare, structura metalică pentru prinderea corpurilor de iluminat, a exponatelor și instalațiilor de artă, panourile informative de la nivelul mecanismului ceasului
- biserică: cele mai importante elemente nestructurale suplimentare sunt ansamblul de mobilier care înlocuiește băncile rigide, oferind versatilitate și flexibilitate spațiului.